ظریف بشیری.

ایرانده

اوچ یول باصار حکایه‌سی

باصار حکایه‌سی.

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

Государств. Баш. Центр. Публичная Библиотека

55225

نشری: «معارف» کتبخانه‌سی.

Казань.
Тип. В. Е. Казакова.
1911. 111

nев. n 2373-б.

اوچ یول باصار حکایه‌سی.

اوچ یول باصار بولغان ایکان - دی - ایرانده،
طورولاری طاو آستنده بیك تیره‌نده،
حتی آلار معلوم بولغان شاهغه‌ده؛
طورا ایکان ایران شاهی طهرانده.

قایدان کروان اوتسه چغوب یول کیسکانلر،
یولچیلارنك مالن تالاب قان اچکانلر،
اوزلری شولقدرلی اوتکن بولغان:
یو گرگانده قاناتلی قوشدای اوچقانلار.

آنلاردن عاجز خلق «قالا»لارده،
ایرته، کیچن تتره‌ب تورا «صالا»لارده،
ایکاو بورگه کیلسه قورقوب سویلی ایکان:
یول باصارلار عالن حتی بالالارده.

هرکون ظلم، هرکون طالاو چیکدن آشا،
اما هیچ کم بلمی: آنلار قایدا قاچا؟

هیـچ برمأمور موندی حالـگه توشونه آلمی-
اویلی اویلی حیران قالوب تمام شاشا.

بوگون فلان آوللارنی جاندرالار،
آنده چیکسز مجروح جانلار قالدرالار،
ایرته‌سن ئه‌لله قایدا یراق جیرده،
«فلان بای»نڭ بوغاز قانن تامدرالر.

حیران بولغاچ تورلی سوزلر سویلی خلق:
«عجب! انسان ذاندن کیلمه‌س بواوصاللق»
قایسی أیته: «آدم توگل جن ایکان»دی،
«آلای بولغاچ نیک تأثیر ایتمی دعالق؟»

شاهغه‌ده کیله هرکون «زارنامه»لار؛
وزیرلرده هرکون شوندن زارلانالار،
لکن آلار ایرته، کیچن اوز اشلرن-
اوتکونلك حیله بـله‌ن آلغه آلالار.

امر ایته برکـون شاه عسکرینه،
آرسلانداى غیور یورگان لشکرینه:
«کیلتورگز طوتوب مینم آلدما!دی،
ئولم بورگن کیگان حالده باشلارینه!»

شول مینوتده طاو بویلارن عسکر صرا،
دهشت بلەن یورولری جان قزدرا،
هواداغی قوشلارنیده اوتکارمیچه،
اوتکان بارغان حالن توپچوب صاقچی طورا.

قالمادی هیچ کوزدن اوتمی طاو اوستلری،
مغارەلر، اوزەنلکلر، یلغه اچلری،
لکن یول باصارلاردن جیللر ایسه،
کورنمی عسکرنك هیچ شاد اشلری.
یوردیلر آیلار بویی آرمی ـ تالمی،
تفتیش‌سز آیاق باصار جیرده قالمی،
دینگز کبی عسکر کیری جیولدیلار ـ
شاهلارینه سویلەر ایچون بولغان حالنی.
اما «یوق»دن باشقه نرسه سویلەسونلر،
خلقنی نیچك ایتوب کویلەسونلر؟
میلیون باشلار حیران حالده قاطوب قالدی،
نی قیلسونلار، ایندی نرسه اویلاسونلار؟

تزلدی شاه حضورینه بتون عسکر،
آغا یوزدن اویات تیری، کوزدن یاشلر،

«عفو ایت بزنی بیوک شاه!» دیلرده
طاغن مأیوس حالده صالنوب توشه باشلار.

مرحمتلو شاهم عیبلرن کیچه،
لکن خورلق اوطی آنك بغرن کیسه،
«اگر شول ظالملرنی قولغه آلماسام
مملکتم جیلگه اوچسون!» دی، آنط اچه.

طنچلق کوتارلوب طورمی آیدا،
طاغن شول یول باصارلار بولا پیدا،
ایسکیدەندە آرطق وحشت حکم سوره،
بوگون مونده طالاو، ایرتەن ئەلله قایدا.

شاه طاغن امر بیره عسکرینه،
دردلر بلەن نطق سویلەب لشکرینه:
«بولسون آلار البت مینم حضورمده!
توزه آلمیم،دی، خلقمنك كوز یاشلرینه!»

طاو بوینا صانسز عسکر طاغن آطلی،
جیر یوزن چبن کبك آدم قاپلی؛
یوق همان طابوامیلار یول باصارلار،
بارچه اورن تنتولسەدە قاطلی، قاطلی.

عسکر ینه پایتختکه کیری آطلی،
خبردار ایته‌ر اوچون عالی ذاتنی،
تتره‌گان حالده یاگراب طاوش چغا:
«مرحمتك بیوك سینك، بز اویاطلی!»

رحیملی شاه عیبلرن طاغن کیچه،
غیرت بله‌ن اوز اوزینه آنطلار اچه،
«ظالملرنی قولغه آلماسام تاجم، تختم-
دشمانلارغه مال بولسون!» دیب سوزن کیسه.

یول باصارلار چغا طاغن ئه‌لله قایان،
ایسکی حالده طالاو، کیسو ایته دوام،
«سیندن باشقه مـدد ایسته‌ر کشی یوق!» دیب
کیله شاه قاپقاسینه طاغن عوام.

شوندن صوڭ شاه غیرت بله‌ن جان قزدروب:
بر قارانغی تونده اوزی کیته چغوب،
بلدرمیچه سرایداغی هیـچ بر جانغه،
اوستون - باشن - قیافتن آلماشدروب.

شول کوینچه کیته هه‌مان کوندوز، کیچه،
تیره‌ن جارلار، بیوك طاولار اوته کیچه،

کوندوزن قزو قویاش بیتنی طالی ـ
تونگه کرسه آچی جیللر توسنی کیسه.

شوکتلو شاه خلق ایچون چیگه جفا،
اول اوزیده شونی اویلاب دردن آچا،
آشرور خلق برکون شادلق طاوشن:
«أی غیرتلو شاهم یاشا، مگلر یاشا!»

شولای ایتوب بیوك جارغه باروب جیته،
شونده طوقتاب آشی، اچه هم جال ایته؛
برخداغه دعالارن اوزاتقان صوك،
اکرتنلەب جار آستینه توشوب کیته،

توشوب جیتکاچ کیته طاغن براز بلەن،
برتیشکگه باروب جیته کوندوز بلەن،
کیچ بولغاچ آەواه کیلوب خداسینه،
کروب کیته فانار آطلی یولدز بلەن،

کوره اچده بیك کوب تورلی تار، تار یوللار،
قورقنچلی، قارانغی هم اوکلار، صوللار،
کوز آلدینه آلاده شاه مظلوم خلقن ـ
غیرت بلەن آلغه اومطولا آیاق، قوللار.

توکللەب برتیشکدن کیتە همان،
یول طغز، هوا ناچار، ـ حاللر یامان،
خلقی ایچون قربان بولغان بوندای شاهغە
تیك بر خدای شفقتیلە بیرسون امان!

کوروندی شاهغە بر نورسز یاقطی،
مونی کورگاچ طاغندە دردبلەن آطلی،
مونا طاغن ئەللە قایدان کیلە طاوش.
اختیارسز قورقو باصدی کوکلن شاقطی.

شول آرادە باروب جیتدی برقووش جیرگە،
ایسکەرمەسدن توشدی تەنلر صالقون تیرگە:
کوز آلدندە طورا یەمسز اوچ یول باصار،
ای خدایم غیرت بیر بودردلی ایرگە!

جیر اوستینە شەم جاندروب اوطورغانلار،
تابنلارن اچکی بلەن طوتورغانلار،
سویلەشەلر بربرسینە شادلق بلەن:
نیچك شاه عسکرندن قطولغانلار.

بوکون نیچه کروانچینی بوغانلارن،
آدم قانی بلەن قوللار یوغانلارن،
ادبسز سوزلر بلەن ماقتانالار.
مظلوملارنی نیچك ایتوب قوغانلارن.
کوزلری طنغان تمام ایسرگانلر،
باشلارندن عقللارن کیچرگانلر،
بولغانلار تمام یرطقچ، وحشی حیوان:
انسانیت عالمندن کیسلگانلر.
شاقشی کیەلر کییونگانلر اوستلرینه،
قورقارلق کوزنی صالساڭ توسلرینه،
قوشلاری تونون طولغان، قوروم باصقان،
آدم ذاتی توزه آلماسلق ایسلرینه.
کوردیلر یانلارنده بریات کشی،
«عجب! آنڭ مونده نیشلەب توشکەن اشی؟»
قچقردیلار اوچیسیده دهشت بلەن:
«مونده نیشلەب کیلوب کردڭ مجنون پشی!»

«بلمیسکمی سین بولارنی، بولار کملر؟
بزگه تعظیم قیلا حتی شیطان، جنلر،

مملكتنك شاهی بزنی طوتا آلمادی.
ازلەسەدە عسکر بلەن آیلار، یللار!
«اوچ یول باصار» دیوب مشهور جهانده بز،
یوز چتماغان میلیون جانلار قیغانده بز!
یوقسه جانك اوچقه اوچلاب کیلدك سینده؟
کیلتوررمز سینیده تیز ایمانغه بز!...»
دیدی شاه باطرلغن صاقلابقنه،
حضرتلرنك(!) هربر سوزن حقلابقنه:
„بیت بلەمن میندە سزنك کم ایکاننی“
هر وقتده یوریم سزنی ماقتابقنه.
باشقەلارنك کوچی جیتو قایدا سزگه؟
طکلاگزچی برسوز ایتەم فایدا گزغه:
اوتنەمن مینی رفیق ایتسەگزچی،
کیلتوررمن چونکه مین کوب فایدا سزگه!
مین اوزمده اوغریلقده غایت عالم،
کوبدن بیرلی یوللار کیسەم، آدم طالیم،
لکن یالغز یورو آرطق قیون اش بیت،
سزنك یانغه کیلمایتچه قایدا باریم؟“.

شولای دیگاچ بولار غایت شادلاندیلار،
„جگت شول بو، شوکار بزنی تابقان!“ دیلر؛
شول وقتدوق ایبداشلك گه آلدیلارده
أکوتنلەب آغاچ آطقه آطلاندیلار.

حرمتلیلر تقدیم ایتوب حەرلرن،
ماقتیلار شوشی قارا قبرلرن:
قاراسانا نیندی راحت کون ایتەمز،
„کورماینچه هیچ بر کمنك جبرلرن“

شاه اوزیده ماقتانوشا، شادلانوشا،
اچکەن بولوب چیتکه توگه زهررن،
لکن اچدن حیله باوون ایشه همان
قورتار ایچون آلارنك توب، تامرلارن.

کیکشەلر: „أیده شاهنی باصیق!“ دیلر،
„تیك تورماسه اوزن قزق یاصیق!“ دیلر؛
دیلر: «اوّل هر کم علەن بیان ایتسون،
„اوغریلقغه اوصتالغن عیان ایتسون!“

برسی أیته: „مونامین ات تلن بلەم“
برسی: „مالنك قایدا طورغان جیرن بلەم“

شاه أیته: «مینم هنر طاغنده زور:
گر طوتولساق قوطولونك یولن بلەم"
اوچنچیسی یەمسز یوزلی، صگفار ڪوزلی،
لـکن اوزی زکاوتلی، اوتـکن سوزلی،
أیته: «مین عمرده بر کورگان ذاتنی
یراقدانوق تانیم، اونوتمیم هیـچ وقتنی"
کیگاش بتـکاچ کیتدی بولار یوللارینه،
کیرەك چاقلی قورال آلوب قوللارینه،
کیچن یوروب، کوندوزلرن یاشرنەلر:
اوزەنلك، یار آستی، طاو بویلارینه،
بارا بارا جیتوشدیلر پایتختکه،
اوچراشدیلار اروب طورغان بایتاق اتـکه،
«نی دیب اوره؟ بزگه معنا بیر سین!" دیلر،
«مین ات تلن بلەم" دیگان یاش یکتـکه.
أیته: «مونا نرسه دیوب اوره اتلر:
یانـگزده شاه بار، دی، أی یکتلر!"
ایبداشلری: «مونده فایدا اول شاه؟ دیلر،
سین بیگراکده ارطق بلدك طاغی!" دیلر.

بر آز بارغاچ اتلر چغوب اوره طاغی،
ایته یکت: „سزنك بله‌ن-دیه‌لر-شاه!“
ایبداشلری کولوب دیلر: «ای صاتاشقان،
سینده بیگراك قوت تابدی آلدار یاغی!»

شولای ایتوب یوللارنده یوردیلرده،
باروب جیتوب خزینه‌گه کردیلرده،
بره‌ر به‌یله‌م آلتون آلوب قوللارینه
هیچ خوفسز کیتدیلر اوز یوللارینه.

اوراملارده یورگان خلق یوروب قالدی،
اوره طورغان اتلر شولای اوروب قالدی،
اوصاللاردن هیچ بر کمنك خبری یوق-
صاقچیلرنی طاتلی یوقو توروب صالدی.

یولغه چقغاچ دیدی شاه: «طوغانلارم،
ایسکی اویامده باردر مینم کوب ماللارم،
مین شولارنی سزگه ایلتوب تقدیم ایتیم
بوش بولماسون سزنك بله‌ن یورگانلرم“

„فلان طاونك آراسندن کیته‌رمن، دی،
کیچن سزنك آرطدن بیك تیز جیته‌رمن، دی،

مینم آنده اچملکده حسابسز کوب،
آلوب باروب سزنی قوناق ایته‌رمن» دی.

شاهنڭ بو سوزلرن آلار بیك خوشلیلار:
«توگل ایکان یاکا ایبداش بیك بوش» دیلر.
«کیچ کوته‌رمز سینی فلان اوزه‌نلکده،
فلان بویدان، فلان یولغه سین توش!» دیلر.

یول باصارلار اوکغه، شاه صوکغه آطلی،
لکن شاه اوز حیله‌سن همان لاطلی.
آلار یراق کیتوب کوزدن یوغالغاچدن،
کیری قایتوب سراینه کروب یاطدی.

چغوب شاه نیچه کونلر یولده یوردی،
خزینه‌ده اوغری بولوب حکم سوردی،
سرایده هیچ بر آدم سیزمی مونی،
مونا طاغن بلدرمیچه کیلوب کردی.

طاڭ آطدی، قویاش چقدی، ایرته بولدی،
طوروب شاهده اوز تختینه کیلوب قوندی،
مونا ایرتوك مال وزیری تعظیم بله‌ن
کیلوب شاه حضورینه یوزن صوندی.

«آیا شاهم! قارا خبر بوگون مالدن:
اورلانغان سیکز بەیلەم آلتونلاردن!»
دی، حالبوکه آلدی آلار تیك دورت بەیلەم
کوردڭزمی، وزیر نیچك سویلی یالغان!

دیدی شاه یوزن چتمی سەیر گنه:
«حق تعالی قیلسون اوزی خیرلیگه
مونده آرطق قایغررغه لزوم یوقدر،
فقط عسکر باشن یبەر حاضر میڭا!»

دی اچندن: «بونلاردر زور حطر بزگه،
شوشیلار در معنوی یول باصار بزگه،
هیچ بر آدم اوز جزاسن کورمی قالماس،
بلکه حقلق بوکون یوزن آچار بزگه»...

تیزدن کیلوب عسکر باشی باغلادی قول:
«امزڭزده طیار شاهم، عمرلی بول!»
مال وزیرن توقیفکه بیورغاچ شاه،
قاچقنلارنی طوتار ایچون کورگازدی یول:

«عسکر بلەن باروب طوتوك شول آراده
یول باصارلار حاضر فلان مغارەده،
بلدرسونلار خلقمه بو شادلق حالنی
منادیلار ندا قیلوب منارەده!»...

55225

№ 13 (183) - Баш. ин.

Государственная Центр. Публичная Библиотека

یول باصارلار کیچوب یاڭا سفرلرن،
طشقه طاشلاب کوڭلده‌گی حطرلرن
راحتله‌نوب اچوب . گورله‌ب اوطورغانده
قاڕا عسکر چرناب آلدی سفرلرن.

مغاره‌ده عسکر طولغان هر بر یولده،
یالان قلچ، قورغان ملطق حاضر قولده،
قاچقنلارغه فقط ایکی یول بار حاضر:
یا که ئولو یا اوزلرن بیرو قولغه.

أیده تیز ره‌ك سزنی کوته آندا میدان!
قوطولورغه هیچده مجال یوقدر بڭ‌ه‌یدن،
ایندی ظلم اویالاری اوچار کوککه،
نیچك اوچدی مونا سزنڭ طاتلی به‌یرم!

یوزاق صالوب اوصاللارنڭ قوللارینه
موزیق برله‌چقدی عسکر یوللارینه،
شهر جیتکه‌چ قارشی چغوب بولوط کبی
خلق صردی عسکرنڭ اوك، صوللارینه.

شهرنڭ اورتاسینه شادلق بله‌ن،
تزلگان چیکسز خلق صفلر بله‌ن،

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди